

УДК 65.012.412:658.51

Припула М. Ю., асистент (Національний університет водного господарства і природокористування, м. Рівне)

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ

У статті досліджено практичні проблеми впровадження вторинного ресурсокористування при виробництві будівельних матеріалів, запропоновано основні фінансово-економічні важелі стимулювання розвитку сфери вторинного ресурсокористування в Україні.

Ключові слова: вторинне ресурсокористування, будівельні матеріали, природні ресурси, фінансово-економічні важелі.

Постановка проблеми. З метою забезпечення раціонального природокористування провідні промислові підприємства запроваджують інноваційні технології в процес виробництва будівельних матеріалів, які дозволяють значно економити природну сировину. Це пов'язано з тим, що підприємства з виробництва будівельних матеріалів є однією з найбільших споживачів як природної сировини, так і енергії.

Тому в умовах недостатньої економії природних ресурсів та негативного стану навколишнього природного середовища виникає потреба у пошуку шляхів виробництва нових, більш ефективних, екологічно чистих матеріалів. Одним із способів ресурсозбереження при виробництві будівельних матеріалів є вторинне ресурсокористування, а саме, використання відходів промисловості.

Вторинне ресурсокористування є стратегічним напрямом розвитку суспільства, яке має на меті як цілі збереження природних ресурсів, так і цілі підтримки рівноваги стану навколишнього природного середовища. Зменшення ресурсної залежності держави від зовнішніх джерел сировини, від надмірного, часто невиправданого використання власних первинних (природних) ресурсів також засвідчує важливість розроблення науково обґрунтованого підходу до розвитку цього напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням використання вторинних ресурсів підприємств з виробництва будівельних матеріалів займався цілий ряд відомих науковців, серед них: Андрєєва Т.Є., Бутенко О.П., Маковецька Ю.В., Грабовчак В.В., Цепенюк Н.М., Литвин Б.М., Моїсеєнко Є.С., Савчук Л.І., Сердюк Т.В., Халльов О.В. та інші.

В працях зазначених вчених досліджено економічні та екологі-

чні вигоди, які мають отримати підприємства при використанні вторинної сировини. Проте огляд наукової літератури і реальний стан виробництва будівельних матеріалів в Україні свідчить про необхідність подальших досліджень у цій сфері, а саме розробки фінансово-економічних важелів стимулювання розвитку сфери вторинного ресурсокористування.

Метою даної статті є дослідження можливості впровадження вторинного ресурсокористування при виробництві будівельних матеріалів в Україні та розроблення фінансово-економічних важелів стимулювання розвитку сфери вторинного ресурсокористування.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі завдання:

- дослідити проблеми впровадження вторинного ресурсокористування в Україні;
- проаналізувати ефективність застосування вторинної сировини при виробництві будівельних матеріалів;
- провести аналіз можливих інструментів стимулювання вторинного ресурсокористування;
- розкрити перспективи впровадження вторинного ресурсокористування при виробництві будівельних матеріалів в Україні.

Виклад основного матеріалу. У багатьох галузях економіки сьогодні значна частина вторинних ресурсів переробляється, зокрема металобрухт, склобій, макулатура, вироби з вовни, текстилю, частково – вироби з пластмас, гуми, шкіри тощо. Таким чином, вторинне використання відходів – це, з одного боку, основа раціонального використання сировини в промисловому виробництві, а з іншого, – недопущення накопичення відходів у великих кількостях та покращення стану навколишнього середовища.

Вторинне ресурсокористування є стратегічним напрямом розвитку суспільства, яке має на меті як цілі збереження природних ресурсів, так і цілі підтримки рівноваги стану навколишнього природного середовища. Зменшення ресурсної залежності держави від зовнішніх джерел сировини, від надмірного, часто невиправданого використання власних первинних (природних) ресурсів також засвідчує важливість розроблення науково обґрунтованого підходу до розвитку цього напрямку». Основними чинниками низького рівня використання відходів як вторинних ресурсів в Україні є [6]:

- недосконалість та недостатність нормативно-правового забезпечення у сфері поводження з відходами, зокрема відходами як вторинними ресурсами;
- недостатність використання економічних інструментів (важелів) для забезпечення збирання і перероблення відходів виробництва та споживання;

- недоліки сформованої системи саночистки населених пунктів України (відсутність роздільного збирання ресурсоцінних компонентів, недосконалість інфраструктурного забезпечення системи сміттепереробки);

- відсутність системи збирання та перероблення продукції, що втратила споживчі якості (відпрацьовані транспортні засоби, електронне та електричне обладнання, побутові батарейки та акумулятори тощо).

До цього слід додати недостатнє інформаційне забезпечення суспільства, особливо бізнесу, щодо можливостей використання вторинних ресурсів, а також щодо наявності технологій та обладнання для їх перероблення.

На сучасному етапі розвитку технології виробництва будівельних матеріалів все більше спостерігається тенденція широкого використання сировини техногенного походження, тобто вторинних продуктів виробництв. Це дозволяє підвищити економічну ефективність виробництва за рахунок зниження собівартості матеріалу навіть при частковій заміні природної сировини на відходи виробництва. Широке застосування відходів для виробництва будівельних матеріалів дозволяє забезпечити підприємства джерелом дешевої та частково підготовленої сировини. При виробництві будівельних матеріалів може використовуватися велика кількість промислових відходів, а саме:

- шлакові відходи металічного марганцю заводу феросплавів;
- золошлакові відходи теплових електростанцій;
- відходи бокситового шламу глиноземних заводів;
- відходи червоного шламу алюмінієвих комбінатів;
- будівельні відходи (бетонні, цегляні тощо).

Так, золошлакові відходи теплових електростанцій використовуються для виробництва будівельних матеріалів: виробництво ніздрюватих стінових блоків, виробництва шлако-портландцементу як заповнювачів для бетону, а також для будівництва шляхів тощо. Крім того, продукуючи їх теплові станції розподілені достатньо рівномірно, що дозволяє вважати їх місцевою сировиною та значно економити на транспортних витратах [1].

Л. Дворкін пропонує використання на підприємствах карбонатних відходів вапняку, яке зумовлено рядом об'єктивних факторів, головним з яких є досить широке розповсюдження природного вапняку, великі запаси некондиційних вапнякових відходів у відвалах, високі технічні та еколого-економічні показники властивостей матеріалів та виробів з них [2].

А. Приходько для отримання комплексного в'язучого також пропонує використовувати червоний шлак. Так, наприклад щорічний обсяг червоних шлаків в Україні складає понад 1 млн м³, а зага-

льний обсяг 20 млн м³ і площа під шламосховища – близько 1000 га. При скиданні шламу на шламове поле потрібні значні витрати на спорудження шламових сховищ та їх експлуатацію, а також погіршуються санітарно-гігієнічні умови навколишньої місцевості, можливе забруднення близьких річок та водойм, нераціонально використовується земля [3].

Таким чином, використання відходів виробництва не тільки покращує якість будівельних матеріалів і знижує собівартість їх виробництва, а й вирішує проблему з утилізацією відходів деяких промислових підприємств.

О. Бутенко та А. Гур'янов порівнюють вагомість чинників (з використанням вторинної сировини і без використання вторинної сировини) у структурі собівартості будівельних матеріалів. Таким чином, в собівартість будівельної продукції пропонується включати і екологічні витрати, які безпосередньо відносяться до цього виду товару. Автори зазначають: «Використання вторинної сировини має важливе значення для підприємств, оскільки дозволяє знизити собівартість продукції і водночас підвищити її якість, а також враховує сучасні вимоги, що постають перед підприємствами: ресурсо- та енергозбереження, захист навколишнього середовища від шкідливого впливу [4].

Т. Андрєєва розглядає сукупний ефект від використання вторинної сировини, як суму цілої низки ефектів:

- ефект економії розвідування, добування і транспортування окремих видів ресурсів;
- ефект від збереження земель;
- ефект від зменшення збитку через забруднення середовища відходами;
- ефект від збереження кінцевої продукції, що одержують завдяки повному використанню сировини;
- ефект від виробництва продукції за рахунок повного витрачання сировини;
- ефект від збереження імпорту сировини і збільшення експорту продукції [5].

Проте, багато підприємств, які займаються виробництвом будівельних матеріалів, через відсутність фінансових ресурсів не мають змоги придбати технології, які дозволять переробляти вторинну сировину. Отже, подальше зростання техногенного навантаження підприємств з виробництва будівельних матеріалів на навколишнє середовище відбувається не через відсутність природоохоронної техніки та обладнання, а через відсутність коштів для їх встановлення.

Особливу увагу слід приділити інструментам стимулювання вторинного ресурсокористування: надання податкових та кредитних пільг, транспортні дотації, субсидії тощо (рисунок).

Система податкових пільг може реалізуватися різними, як прямими, так і опосередкованими шляхами, зокрема: зменшенням бази або об'єкта оподаткування, зменшенням нарахованих сум податків, наданням цільових податкових пільг, скасуванням сплати податків за певними видами діяльності.

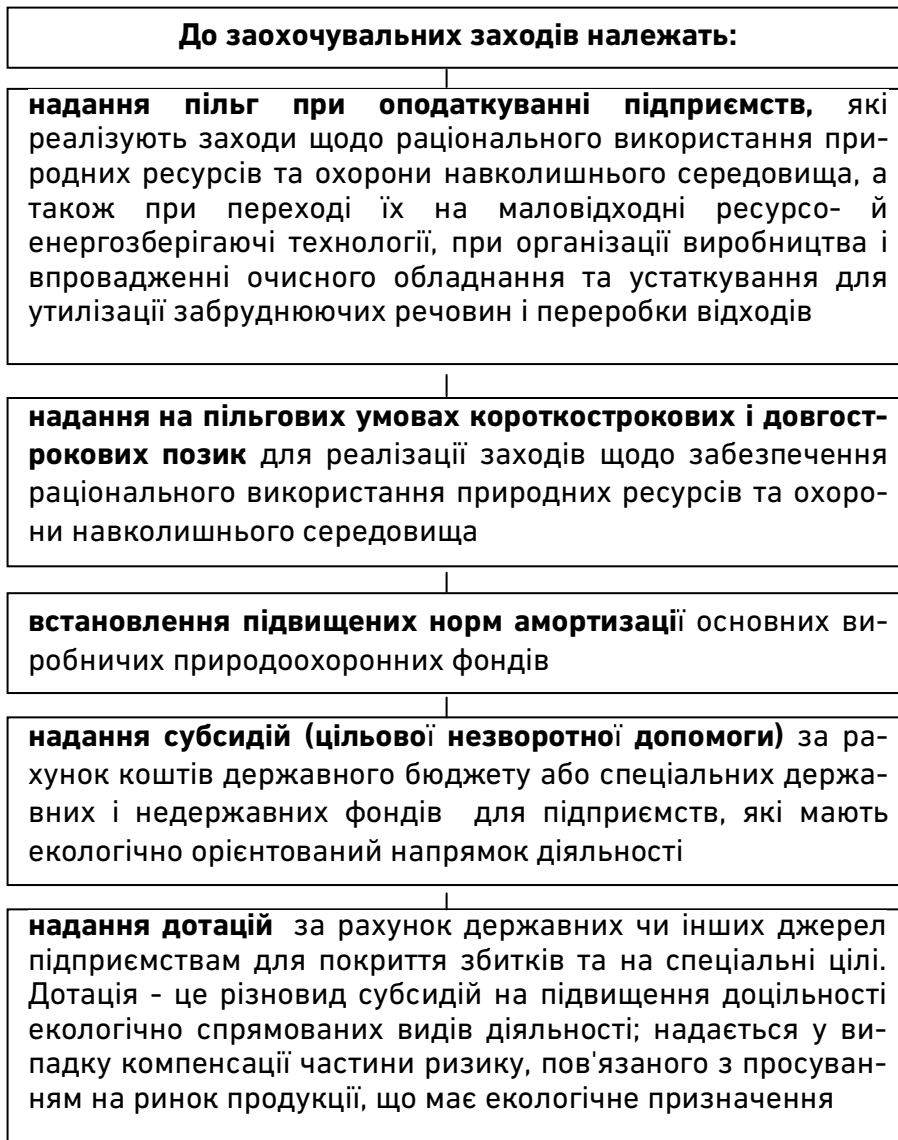

Рисунок. Стимулюючі економічні інструменти екологічної відповідальності корпорацій

Висновки. Загалом для системного розвитку сфери вторинного ресурсокористування основну увагу слід зосередити на таких заходах:

1) забезпеченні послідовної реалізації принципу відповідальності виробника за збирання та перероблення своєї продукції після її

використання. Реалізація зазначеного принципу передбачає встановлення уповноваженими органами переліку продукції, на яку поширюється принцип; визначенням механізму, диференційованих нормативів збирання та утилізації / перероблення, терміну їх реалізації та ступінь відповідальності виробника (введення санкцій, стягнення штрафів тощо);

2) вдосконаленні механізму економічного стимулювання використання відходів як вторинних ресурсів;

3) розвитку регіональних систем поводження з вторинними ресурсами, з врахуванням специфіки утворення відходів споживання;

4) утворенні попиту на вторинні ресурси та продукцію виготовлену з вторинних ресурсів або з їх використанням, у тому числі встановленням обмежень та стимулів, які б спонукали до використання вторинних ресурсів замість первинних;

5) інформаційному забезпеченні суб'єктів господарювання, зокрема на створенні баз даних з напрямками: нормативно-правове регулювання; джерела утворення відходів як вторинних ресурсів (з визначенням найкращих технологій за техніко-економічними та екологічними показниками) тощо.

6) розробленні технічних регламентів, стандартів та інших нормативних документів у цій сфері, гармонізованих з міжнародними (регламентування основних понять у сфері поводження з відходами, як з вторинними ресурсами; встановлення критеріїв віднесення відходів до категорії вторинної сировини; встановлення вимог, щодо ресурсозабезпечення, зокрема, забезпечення сировинних якостей відходів до моменту їх використання як вторинних ресурсів).

1. Міністерство регіонального розвитку будівництва та житлово-комунального господарства України. Концепція загальнодержавної та регіональних програм розвитку промисловості будівельних матеріалів, виробів та конструкцій до 2015 року. 2. <http://www.pda.coolreferat.com/> Розвиток та розміщення промисловості будівельних матеріалів в Україні. 3. Гахович Н. Г. Стан і проблеми екологізації промислового виробництва / Н.Г. Гахович // Економіка України, 2008. №4 – С. 73. 4. Промисловість України [стат. зб.] / [за ред. Л. М. Овденко]. – К. : Держ. Комітет статистики України, 2007. – 302 с. 5. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Рівненській області у 2010 р. / Державне управління охорони навколишнього природного середовища Рівне. – 2010 р. 6. Цепенюк Н. Стратегічні пріоритети розвитку промисловості будівельних матеріалів регіону / Н. Цепенюк // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 1(30). – С. 123–127.

Рецензент: к.е.н., доцент Ляхович О. О. (НУВГП)

Prytula M. Y., Assistant (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

FORMATION FACTORS OF CORPORATIONS ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY

The article examines the practical problems of implementing secondary resources consumering in the production of building materials, provides the main financial and economic instruments to stimulate the development of secondary resources consumering in Ukraine.

***Keywords:* recycling of resources, building materials, natural resources, financial and economic instruments.**

Притула М. Ю., ассистент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ КОРПОРАЦИЙ

В статье исследованы практические проблемы внедрения вторичного ресурсопользования при производстве строительных материалов, предложены основные финансово-экономические рычаги стимулирования развития сферы вторичного ресурсопользования в Украине.

***Ключевые слова:* вторичное ресурсопользование, строительные материалы, природные ресурсы, финансово-экономические рычаги.**
